

Tarján M. Tamás

SZULEJMÁN SZULTÁN HALÁLA

1566. szeptember 6.

„Szulimán jó lóra ülni igen siet,
De bán gyorsasága már régen ott termett,
Tizet ottan levág császár segítségét,
Igy császárnak osztán Zrini szólni kezdett:

"Vérszopó szelendek, világnak tolvaja,
Telhetetlenségednek eljűtt órája;
Isten büneidet tovább nem bocsátja,
El kell menned, vén eb, örök kárhozatra."

Igy mondván, derekában ketté szakasztá,
Vérét és életét az földre bocsátá;
Átkozódván lelkét császár kiinditá,
Mely testét éltében oly kevélyen tartá."

(Részlet a Szigeti veszedelem című műből)

1566. szeptember 6-án hunyt el I. Szulejmán (ur. 1520-1566), az Oszmán Birodalom egyik legjelentősebb szultánja, aki hosszú uralkodása során megszerezte a földközi-tengeri török hegemoniát, megsemmisítette a középkori Magyar Királyságot, és döntő vereséget mért a perzsákra is. Bár a magyar történelemben Szulejmánnal kapcsolatban elsősorban a hódító alakja maradt fenn, regnálása gazdasági és kulturális szempontból is a birodalom fénykora volt.

Az 1494-es születésű Szulejmán a „vitéz” jelzővel illetett I. Szelim szultán (ur. 1512-1520) fia volt, aki nyolcéves uralkodása alatt meghódította a teljes Levantét és Egyiptomot is. A herceg már apja életében tehetséges vezetőnek bizonyult, miután Szelim kinevezte őt Magnézia kormányzójának; 1520-ban aztán Szulejmán a trónt is megszerezte, és nekilátott világhódító tervei megvalósításához. Míg apja és nagyapja a régi kudarcok emléke miatt békében élt Magyarországgal, a fiatal szultán úgy vélte, hogy az egykor Hunyadi János által védelmezett királyság elleni háború már nem jelenthet kockázatot számára, ezért belefogott a Duna völgyének meghódításába.

Szulejmán 1521-ben hadat üzent II. Lajosnak (ur. 1516-1526), és az év során elfoglalta a magyar végvárrendszer legfontosabb pontját, Nándorfehérvárt. A következő években a szultán kisebb várívásokkal és betörésekkel előkészítette a döntő csapást, miközben – elsőként az oszmán vezetők közül – bekapcsolódott az európai diplomáciába. Szulejmánnak kapóra jött, hogy I. Ferenc francia király (ur. 1515-1547) segítségre szorult a Habsburgok elleni küzdelemben, így aztán az Oszmán Birodalom szövetségre lépett Franciaországgal, kapcsolatait pedig ürügyül használta fel európai hódításaihoz. A diplomácia fonákságát mutatja, hogy Szulejmán egy időre a pápai hatalommal is egy oldalra került, holott 1522-ben meghódította a Johannita Lovagrend kezén lévő Rodosz szigetét.

Szulejmán aztán a Habsburgok elleni küzdelem jegyében 1526 során végzetes csapást intézett Magyarországgal szemben, és a mohácsi ütközetben döntő győzelmet aratott II. Lajos felett. Bár a Jagelló-uralkodó halála megnehezítette a királyság hűbéri alávételét,

Szulejmán a következő években a maga hasznára fordíthatta Habsburg Ferdinánd (ur. 1527-1564) és Szapolyai János (ur. 1526-1540) trónharcát, Bécs 1529-es ostrománál viszont kudarcot vallott a hősiesen védekező Niklas von Salm ellen. A szultán a rivális magyar királyok közül a gyengébbik – Szapolyai, majd annak fia, János Zsigmond (ur. 1540-1570) – oldalára állt, és az Örökös Tartományok előterébe szorította vissza a Habsburgokat, közben pedig a stratégiai szempontból kulcsfontosságú területeket – az ország középső részét – közvetlen oszmán uralom alá helyezte.

Miután a két királyság számos alkalommal – például az 1538-as váradi béke, vagy az 1547-es nyírbátori egyezmény megkötésével – megkísérelte az összefogást, a szultán a későbbi hadjáratok során – például 1543-ban, 1552-ben és 1566-ban – mindinkább kiszélesítette a Hódoltságot: Szapolyai halála után egy évvel csellel elfoglalta Budát, majd többek között Visegrád, Fehérvár, Szolnok, Temesvár és Pécs is török kézre került.

Mindazonáltal Szulejmán terveiben Magyarország nem játszott központi szerepet, hódításai az oszmán uralom stabilizálását és a német területek elleni döntő csapás előkészítését szolgálták, emellett a szultán megelégedett a keleti királyság – a későbbi Erdélyi Fejedelemség – hűbéri alávetésével. Hadjáratai döntően a Habsburgok ellen, vagy hűbéresei megbüntetésére irányultak, fő célját, Bécs elfoglalását azonban nem érthette el, mivel 1529 után nem kockáztatott meg egy újabb ostromot. Szulejmán Magyarországon szembesült először azzal, hogy az Oszmán Birodalom elérte akciórádiuszának határát; látta, hogy az ettől nyugatra és északra fekvő várak meghódítását a török háborús szokások – a seregek tavasszal indultak el Ruméliából, és ősz végén már vissza is tértek oda – már nem teszik lehetővé.

Kevésbé nyilvánvaló módon ez a probléma a Közel-Keleten is megjelent, ahol Ibrahim nagyvezír 1533-ban döntő győzelmet aratott a perzsa sah ellen, majd meghódította a mai Irak területét, és kiterjesztette a birodalom határait egészen a Perzsa-öbölig. Emellett Szulejmán hadvezérei folytatták Szelim megkezdett hódításait is, és egészen Algériáig török fennhatóság alá vonták az észak-afrikai partvidéket, miközben a szultáni flotta hegemoniát épített ki a Földközi-tengeren. Ezzel a teljesítménnyel az Oszmán Birodalom hódításainak csúcspontja Szulejmán uralmához kötődött, a későbbi uralkodók pedig mindinkább védekezésre kényszerültek az európai hatalmakkal, elsősorban a Habsburgokkal szemben.

Bár Szulejmán a magyar népi emlékezetben elsősorban a kárunkra végrehajtott hódítások révén maradt meg, valójában rendkívül sokoldalú és tehetséges uralkodónak bizonyult, aki minden téren prosperitást hozott az Oszmán Birodalom számára. A szultán az állandó háborúk mellett a törvényhozásra is különös gondot fordított, lerakta az oszmán jogrend alapjait, miközben megreformálta az adóztatást és a közigazgatást is. Szulejmán kormányzása fordulatot hozott az Oszmán Birodalom számára, miután ő volt az első uralkodó, aki a nomád alapokra építkező, önmagát a hódítások segítségével eltartó katoná állam helyén egy centralizált monarchiát akart létrehozni.

A szultáni törvények fellendítették az ipart, hatalmas bevételeket eredményeztek a kereskedelemben, miközben a fejlődést a fényűző konstantinápolyi építkezések, a birodalmon belüli infrastrukturális beruházások és az iskolaalapítások is demonstrálták. Nem véletlen, hogy Szulejmán uralma az oszmán művészetben is aranykort hozott – maga a szultán is tehetséges költő és aranyműves volt –, így aztán a szultánt a török nép mint törvényhozót őrizte meg emlékezetében.

A 46 éven keresztül uralkodó Szulejmán végül éppen Magyarországon, a Habsburgok

ellen vezetett sokadik hadjárata során vesztette életét. Miután hűbérese, János Zsigmond segítséget kért I. Miksa ellen (uralkodott. 1564-1576), a Porta az 1566. évre hadjáratot hirdetett Magyarország ellen, a 72 éves Szulejmán pedig ragaszkodott ahhoz, hogy a háborút személyesen ő vezesse. Az oszmán sereg a nyár folyamán ostrom alá vette Szigetvár erődjét, az idős uralkodó pedig néhány nappal a vár elfoglalása előtt, szeptember 6-án elhunyt.

Bár a Zrínyi Miklós hadvezérnek emléket állító Szigeti veszedelem című eposz nyomán elterjedt a legenda, miszerint a szultán a várkapitány kardjától esett el, a valóságban végelgyengülésben, vagy a török táborban pusztító járványok miatt halt meg. Mivel az ostromlók morálját a halálhír súlyosan rombolta volna, a díván – szultáni haditanács – egészen a hadjárat végéig eltitkolta azt, és csak Konstantinápolyban hozta nyilvánosságra. A trónt hamarosan II. Szelim (ur. 1566-1574), Szulejmán egyetlen fia foglalta el, akinek zavartalan öröklése érdekében az előző szultán korábban valamennyi gyermekét meggyilkoltatta; a törökök által „korhely” jelzővel illetett Szelim uralkodása viszont már stagnálást hozott, az öt évvel később vívott vesztes lepantói tengeri csata pedig hanyatlással fenyegette a fénykorát élő birodalmat.

Rubikon 2016 07 09